

УДК 37.013.78

Капітоненко О.В.,*студент II курсу
напряму підготовки «Інформатика»
Київського університету імені Бориса Грінченка,***Леонтєва І.В.,***доцент кафедри теорії та історії педагогіки,
Київського університету імені Бориса Грінченка,
кандидат педагогічних наук
ORCID 0000-0002-8084-1912*

НАВЧАННЯ БЕЗ НАСИЛЛЯ: ФЕНОМЕН ШКІЛЬНОГО БУЛІНГУ

Стаття присвячена аналізу проблеми шкільного булінгу. У статті розглядаються особливості запобігання і попередження явища мобінгу в дитячому колективі. Висвітлюється роль вчителя у цьому процесі та пропонуються превентивні заходи щодо запобігання випадкам шкільного булінгу.

Ключові слова: мобінг, шкільний булінг, шкільне насилля, освітньо-виховний процес.

Постановка й обґрунтування актуальності проблеми. Фундаментом розвитку здорової психіки дитини є відчуття себе як такої, яку люблять і приймають. Агресивні прояви у міжособистісних стосунках учнівської молоді призводять до ускладнення соціокультурних умов та загострюють негативні явища в учнівському середовищі: дезорганізують діяльність групи, відволікають від позитивних справ, підвищують рівень конфліктності і погіршують морально-психологічний клімат та впливають на можливості самореалізації особистості у колективі ровесників.

Аналіз наукових досліджень. Збільшення кількості фіксованих випадків шкільного булінгу (за даними норвезьких, турецьких, грецьких, британських, російських та українських дослідників від 12 до 27 % учнів середніх шкіл піддавалися регулярним

нападам агресії з боку однолітків — прим. І.Л.) актуалізує потребу дослідження природи та соціально-психологічних причин проявів булінгу у дитячих колективах[1].

З'ясовано, що вперше явище мобінгу (to mob — *англ.* нападати юрмою) описано на початку 80-х рр. ХХ ст. німецьким фахівцем у галузі індустріальної психології Х. Лейманном. Встановлено, що мобінг — це систематичне цькування, психологічний терор, форми зниження авторитету, форма психологічного тиску у вигляді цькування співробітника у колективі, зазвичай з метою його виходу з колективу; це регулярне та цілеспрямоване нанесення фізичної й душевної шкоди дитині через довготривале «відторгнення» дитини більшістю членів класу чи групи. Виявлено, що проблема мобінгу, як психологічний феномен соціального життя, вперше була окреслена у 70-80-х роках минулого століття у Швеції. Згодом її дослідженням займалися науковці Німеччини, Польщі та інших країн Європи.

Мета дослідження: аналіз природи шкільного булінгу, особливостей запобігання і попередження шкільного насилля в дитячому колективі та висвітлення ролі вчителя у цьому процесі.

Основний зміст. З'ясовано, що характерною особливістю булінгу є довготривала депривація дитини в межах соціальної групи. Сутністю шкільного мобінгу є пригнічення особистості, з метою самоствердження кривдників. Однією з основних причин мобінгових дій дітей і школярів є їхня недостатня соціалізація, природний егоїзм і жорстокість, вади виховання [2]. Окреслено форми вияву шкільного мобінгу: ізоляція жертви в колективі; «обливання брудом»; висміювання; систематичні кепкування з будь-якого приводу (від національності до зовнішнього вигляду дитини); задирство; фізичні і психічні приниження; різного виду знущання; бойкот та ігнорування; псування особистих речей та ін. Сформульовано рекомендації вчителям щодо запобігання шкільного булінгу у таких напрямках: *превентивна робота* (підтримка позитивного статусу дитини (потенційної жертви мобінгу) в класі; підкреслення важливості спільної роботи у колективі; формування в учнів навичок самоконтролю, асертивної поведінки та позитивного ставлення до себе; засудження деструктивної й антисоціальної поведінки учнів; спонукання до міркувань та осмислення власної поведінки; заохочення учнів до позитивних зрушень в особистісному зростанні); *соціально-педагогічна і корекційна робота з жертвами шкільного насилля* (створення психологічного комфорту

для отримання жертвами мобінгу позитивного досвіду підтримки і довіри; формування навички упевненої поведінки, розвиток впевненості в собі, позитивного самосприйняття; допомога учням у розвитку навички конструктивного спілкування, комунікативної компетентності; мінімізація відчуття самотності шляхом формування потреби у приналежності до групи; підвищення рівня емоційної комфортності); *соціально-педагогічна і корекційна робота з колективом, в якому зафіксовано явище булінгу (зниження агресивності, формування толерантності, емпатійності в учнів з метою вторинної профілактики виникнення мобінгу). З'ясовано, які способи захисту учня від шкільного булінгу не приносять результатів: бесіда з батьками дітей, що знущаються над дитиною (більшість батьків або буде захищати свою дитину, або одразу покарає, що лише послабить позиції вчителя та ускладнить конфлікт); розмова з дитиною — жертвою булінгу (тим самим ми сигналізуємо, що сама дитина не може протистояти насиллю та послаблюємо позицію свого вихованця); спроба вирішити проблему «своїми силами» (соціальний педагог та практичний психолог можуть надати кваліфіковану допомогу та психологічну підтримку).*

Висновки. Шкільний булінг — гостра соціально-психологічна проблема, що потребує подальшого вивчення та вирішення на всіх рівнях: на державному рівні — розробка антимобінгового законодавства; на етапі професійно-педагогічної підготовки майбутніх вчителів — введення до навчальних планів відповідних навчальних дисциплін; розроблення рекомендацій щодо попередження виникнення подібних явищ; на рівні шкіл I-III ступенів — регулярне проведення виховні години та превентивних тренінгових заходів.

ДЖЕРЕЛА

1. Губко А.А. Шкільний булінг як соціально-психологічний феномен [Електронний ресурс] / А.А. Губко // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Сер. : Психологічні науки. — 2013. — Вип. 114. — С. 46-50. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuPH_2013_114_12 — Назва з екрану.
2. Конституція України: [зі змін та допов., внесеними Законом України від 1 лют. 2011 р. № 2952-VI]. — Харків : Фактор, 2011. — 118 с. — (Серія «Бібліотека законодавства»).

3. Корабльова О.О. Характеристика стану дослідженості мобінгу як соціально-педагогічної проблеми / О.О. Корабльова // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. пр. Вип. 16. Кн. 2 / НАПН України, Ін-т проблем виховання НАПН України ; [редкол. : І.Д. Бех, В.М. Оржиховська, В.В. Вербицький та ін.]. — Київ : [б. в.], 2012. — С. 169-176.
3. Мобінг: Причини та наслідки. — Режим доступу: <http://megasite.in.ua/6230-mobing-prichini-i-naslidki-shho-robiti.html> — Назва з екрану.
4. «Мобинг» и «булинг» в образовательной среде. — Режим доступу: <https://www.b17.ru/article/15471/> - Назва з екрану.

The article deals with the problem of school bullying. It examines peculiarities of prevention and mobbing phenomenon caution in children group. It reveals the role of teacher in this process and offers preventive measures for preventing school bullying.
Key words: *mobbing, school bulling, school violence, educational process.*